

„Áldozati füst” Rába György:
Disputa önmagammal,
Nagyvilág, Bp., 2010.

Utolsó könyvének megjelenése idején még nem tudtam, csak a betegágy felől érkező hírekből sejtettem, hogy a költő végrendeletét olvasom. Megindító hagyatkozást, mely a megtörtetett test és a fénylő lélek párbeszéde, monológba rejtett *disputa*, amely nemcsak erre a kötetre jellemző, hanem a költő őszike korszakának korábbi termésére is. *A jelenlét furfangjai* (2001), a *Sárkányeregetés* (2003), majd a *Földlakó* (2006) verseiben egyre hangsúlyosabbá vált fiatalság és öregség antinómiáját felmutató, hol ironikus, hol játékos, hol tragikus, a naplóbejegyzések frissességével ható *élet-kommentár*. Ez a versdramaturgia korántsem kizárólagos; ha el is játszik az én alakváltozatait fölvonultató szerepjáték lehetőségével, mégsem kérdőjelezi meg a lírai alany központi szerepét. A Rába-féle vers a lírai narrátor képzeletmozgásának ábrája. Jó példa erre *A bentlakóhoz*, mely a szent és a profán, a mozduló és a mozdulatlan, az itt és az ott, a „kint” és „bent”, „evilág” és „túlvilág” filozófiai problémáját modellezi: „Régóta dörömbölök / kapudon akárki légy / fogadós a hely ura / nyisd ki tanyád reteszét / gúnyám madárijesztő / tapostam port majd sarat / [...] szólítlak én kint rekedt / le a zárral bentlakó / sorvadnom a küszöbön / neked ugyan mire jó / csak a kinti az enyém / bár a benti az igaz / ami csak különbözik / sosem lehet ugyanaz / táruljon ki a kapu / benti inget húzz reám / a kintit feledjem el / nappalom és éjszakám”.

Az idézet pontosan mutatja, hogy Rába György ütemhangsúlyos verse központozás nélküli áradással keríti körbe egyszerre modern és (bizonyos vonatkozásaiban) a középkor világát idéző mondanivalóját. A történés szimbolikus értelmű, a valóság mögötti rejtett, metafizikai jelentés kibontását célozza meg. A vers-én nem egyszerűen létpanaszt közöl, hanem egy általános emberi léthelyzetet *modellez*, amely az *áttűnést*, az *átlépést*, a halál drámáját idézi meg. A verstörténés, miközben önironikusan reflektál az életvándor helyzetére („gúnyám madárijesztő”) és magára az életútra, mégsem a tragikumra helyezi a hangsúlyt, hanem, összhangban az újhóddal líra receptúrájával, a létmegértésre. Mintha a valóság megértése az elmúlás ellenmérge lehetne. És valóban, aki Rába György költészetének dísztelen szigorúsága mögé hatol, az a lényegyet fedő jelentésrétegek mögött az érzelmeket elpárologtató intellektus lényegkutató szenvedélyével találkozik. Egy olyasfajta korszerűséggel, amelyben a vers az *ismeret-*

lenbe tett felfedezőút hátrahagyott dokumentuma. Hogy ez nemcsak feltételezés, arra vonatkozólag érdemes felidézni a költő vallomását. Azt írja ugyanis: „a vers... a fölfedezés természetével rokon, a kívülállóknak egy *lobbanás*, az útokornak a szó több értelme szerint is – *rovás*”. Az utóbbi képzetkör szerint a *jelet hagyni*, a *jelet megfejteni* mozzanatokkal írható körül e líra egyik legfontosabb törekvése. És innen érthető, hogy a lepusztított valóság, a lekoptatott szavak is fontos dokumentumokként viselkednek e lírában. A költő látszólagosan kisszerű, az öregség napi szertartásait megörökítő témái, napszakok, olvasmányok, az emlékezetben kísértő budapesti és párizsi helyszínek, a test jelzései, ráncok, tükröződések, álmok valójában az én belső utazásainak apropói. A külső valóság tényei, miképp az utazásban elmaradó tájak, tájszeletek fokozatosan válnak az utazás, a búcsú lelkiállapotának gyorsírásjeleivé. Ismét máskor egy fölmerült szó, egy tárgy, egy fogalom (Óperencia, számok, portré, tükör, menettérti jegy stb.) növekszik világmagyarázattá. A cél mindegyik esetben az öregség beszűkült tereinek kitágítása, a végtelen semmi határsávjában létező dolgok és jelenségek újraértelmezése. Az elmúlás domesztikálása, amely lehetőséget teremt arra, hogy az *én* önmaga helyzetét is átértelmezze. *A Felsült varázslóban* így: „Nem azt mondják amit szeretnék / és azt szeretik amit én nem / ó hogy mindenki nem lehet próbababum ikerfivérem...”

Az idézet nemcsak a költő sajátos humorára példa, hanem egyik, a kötetben hangsúlyosan előforduló vers-típusára, ahol a vers a képzelet színpadaként működik. Az életszínarabban különös maskarákba öltözött szereplők tűnnek fel. A Marsra igyekvő, az emlékezetben halhatatlan génusz, az én mint varázsló, az én mint gyerek, mint pótapa, írástudó és öregember mind ugyanannak a tragikusan bölcs időjátéknak a szereplői. Az én helyzetekre és szerepekre szakadt valóságában nincsenek örök dolgok, a szerepek, a korhű jelmezek a rendező emlékezet apró intésére folyamatosan változnak. Az egyetlen személyiséget csak alakváltozatainak összessége képviselheti. *Az egyedüli modell* című vers ezt a nem könnyen kifejezhető létproblémát ábrázolja: „Többé senki sem az aki volt / dolgozik rajta az idő / mintázhat akár műremeket / az a hajdani elveszett / a szembejövőkön sopánkodik / a modell fürkészi az egykorit / ám az a művész egyazon / farag fűr vés az anyagon / varázsló az a mester / keze alatt lehetsz csak egyszer / amivé válsz az maga ünnep / az is ami elenyészett a gyászé / minden vonásod az elmúlásé / minden napját a bölcs megüli / éppen akkor egyedüli”. A teljes terjedelmében idézett vers több lehetséges mondatot egyetlen kijelentésbe kapcsoló óriásmondat, mondatorganiz-

mus, amely az azonnali megértés elé nemcsak a központosítás mellőzésével állít nehézséget, hanem az oda- és visszautalások bonyolult játékaival, magával a kifejtő, magyarázó stílussal, amely alkalmas arra, hogy az újhordas verset mintegy megfossa ünnepélyességétől, az azonnal átlátható kijelentés élesen vakító világosságától. Az újhordas versmodellnek ez a fajta, a megszüntetve megőrzés jegyében kialakított anti-változata, mondanom se kell, a köznapiság felé tolja el a közlést. Mindez tökéletes összhangban van a korábban emlegetett, ars poetica igényű elvárással, miszerint a vers „rovás”, vagyis olyasfajta jel, jelzés, amely töprengésre készíti azt, aki megfejtésére vállalkozik.

Rába György költői világgépének meghatározó bölcséleti kiindulópontja ezúttal sincs messze a számára oly kedves Babitsétól, aki az életfilozófus Bergsonnal szólva a múltban nem valami lezárt, végképp befejezett, megfagyott létminőséget látott, hanem egy nagyon is aktív hatóerőt, amely „nem halt meg, hanem él és hat a jelenben.” Az időfolyamatnak ez az ábrája Rába verseinek mögöttes tartománya, amelyben az én egyenlővé válik valahány alakváltozatával. Az én tehát korábbi létpillanatainak rétegesen egymásra rakódott énváltozataiból képződik elénk. Szó sincs tehát a pillanat impresszionista megragadásáról. Minden versben sokáig akkumulálódott érzelmi és gondolati energiák fejeződnek ki. A *Szölvőtőke* indítása ezt a tanulságot így modellezi: „Azt susterogják mélyre / mélyebbre még mélyebbre fürom / szomjas gyökereimet / amit nem lát a szem / ahonnan hang se szól / onnan táplálkozom...” Valóban, mint erre korábban is utaltam, ezúttal is modellezésről van szó, az élethelyzetben felismert álta-

lanosítható létműködési szabály kifejezéséről. Az apró élettények mögött a kozmosz működési elvének kitapo- gatásáról. Ez a korábban emlegetett felfedező készség, pionír elszántság tudatosan nyitja ki a létezés lezárt időkereteit, hogy *győzzön az időn (A fontos részvétel)*, amin persze nem lehet győzni. Ám az is lehet, hogy a megértés maga a győzelem. S az is, ha az elkerülhetetlen árnyékában közelebb jutunk a szavakon túli valóságához. Az innen szemlélt elmulás azért nélküli, nélkülözheti a létezésünkhöz tapadó tragikumot, mert képes annak folyamatos átértelmezésére, egy új nézőpont kinyilvánítására, amelyben a nemlét a létezés, a létezés pedig a nemlét magyarázata. Valahogy így: „...most majd sokáig / sokszorosan élek / valamennyi alakban / valamennyi történetben / a pitypang pelyhe útjain...” (*Azt mondja rám*)

Habár a *Disputa önmagammal* versei, mint az idézett verspéldák mutatják, az „öregség-Afrika” tájain (Csorba Győző) játszódnak, ugyanakkor nem mondanak le a reményről. Sem a földiről, sem az égiről. Az életmű, ez a sok szempontból még titokzatos, fölfejtetlen korpusz szemünk előtt alakul át, noha egyetlen pont se változik át a szerző könyveiben, egyetlen szó sem írja át magát, mégis a befejezettség ténye működni kezd. Már működik is. Olyképpen, hogy a sokat emlegetett „lobbanás” immár végérvényesen „rovássá” alakul. Ettől kezdve az utókoré minden felelősség. Rajtunk áll, hogy az *Áldozati füst* szavaival szólva „a földvonzásból elácsingózó lélek / áldozati füstje hölgyek urak / ne maradjon fölfejtetlen”.

Baán Tibor

„Füst Milán fordítói ösztöndíj” pályázat

A Magyar Tudományos Akadémia Füst Milán Fordítói Alapítvány
2011. évre pályázatot hirdet fordítói ösztöndíj elnyerésére.

Az ösztöndíjra pályázhatnak azok, akik magyar irodalmi művek idegen nyelvre fordításához, vagy magyar irodalom idegen nyelven történő népszerűsítéséhez kérnek ösztöndíj támogatást, feltéve, hogy a támogatni kért műre vonatkozóan kiadói szerződéssel rendelkeznek.

Előnyben részesülnek azok, akik Füst Milán műveit fordítják idegen nyelvre, illetve akik Füst Milán külföldi népszerűsítéséhez idegen nyelven rendszeresen hozzájárulnak.

A pályázatokat lehetőleg magyar nyelven **2011. szeptember 15-éig** kell beküldeni, a pályázó munkásságának bibliográfiáját mellékelve. A pályázat benyújtásához külön formanyomtatvány nincs.

Az MTA Füst Milán Fordítói Alapítvány tevékenységéről, az eddig ösztöndíjban részesültekről részletes tájékoztatást ad a www.fustmilan.hu honlap.

A beküldött pályaművek díjazására ünnepélyes keretek között – későbbi időpontban megjelölt helyen – 2011. november 25-én, pénteken délelőtt 11 órakor kerül sor.

A pályázatokat, vagy tértivevényes ajánlott levélben az Alapítvány levelezési címére:

Budapesti 1. sz. Ügyvédi Iroda Aliroda 1053. Budapest, Ferenciek tere 4. II/1. dr. Róder Edit kurátor részére, vagy elektronikus úton a dr.roder.edit@ugyved1.hu e-mail címre kérjük megküldeni.

Budapest, 2011. június 16.